

บทที่ 5

คุณค่าของวรรณกรรมนิทานภาคใต้

วรรณกรรมนิทาน ทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นทำให้ได้เรียนรู้สังคมสมัยก่อนในหลายๆด้าน ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าสำคัญของวรรณกรรมนิทานภาคใต้ ดังจะกล่าวถึงด้านคุณค่าพอสังเขปดังนี้

5.1 คุณค่าให้อารมณ์ความเพลิดเพลิน

มนุษย์ต้องการความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ นอกจากปัจจัย 4 ที่เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการทางด้านจิตใจ ต้องการความสนุกสนาน ความบันเทิงใจต่างๆ ดังนั้นจึงมีวัฒนธรรมหลากหลายเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางใจของมนุษย์ รวมไปถึงนิทานด้วย นิทานนับว่าเป็นอาหารทางใจอย่างหนึ่ง มนุษย์ชอบฟังนิทาน เพื่อความสนุกสนาน สร้างจินตนาการ และช่วยผ่อนคลายความทุกข์ในใจมนุษย์ได้ วรรณกรรมนิทานเป็นแหล่งรวมอารมณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์รัก อารมณ์สะเทือนใจ อารมณ์ตื่นเต้น กวีเองก็แสดงความสามารถในการใช้ถ้อยคำ พรรณาให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามด้วย

การสร้างหนังสือбудเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการอ่านของภาคใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ที่ให้คนในท้องถิ่นได้มาพบปะสังสรรค์กัน เป็นมหรสพชาวบ้านในสมัยก่อนที่ยังไม่มีการบันเทิงแพร่หลาย

ปกติชาวบ้านชาวเมืองทั่วไปชอบฟังนิทานตามบ้านเรือนในเวลาว่างคืน จึงมีการ “สวดหนังสือ” คือขอยืมหนังสือมาจากวัดหรือถ้าตามบ้านใครมีบ้างก็ขอยืมแลกเปลี่ยนกัน มีคนอ่านนิทานให้ฟังกันแทบทุกครัวเรือน เมื่อเสร็จหน้าทำนา การอ่านหนังสือสวดต้องอ่านเป็นทำนองอย่างไอ้เอ๋วหารราย เด็กที่สวดหนังสือเก่งๆมักรับหน้าที่อ่านให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายฟัง ได้สตางค์กินขนมเสมอ ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองที่ไม่รู้หนังสือก็สามารถจำเรื่องราวคำกลอนที่ไพเราะจากหนังสือสวดได้ทุกคน¹

นิทานมีความหมายต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สังคมชาวบ้านที่ทำการเกษตรเป็นงานที่หนัก หลังจากเหน็ดเหนื่อยกับฤดูทำนา นิทานช่วยสร้างความเพลิดเพลิน ทำให้มีความสุข ผ่อนคลาย สร้างจินตนาการ และผ่อนคลายความเครียด การสวดอ่านเป็นประเพณีที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้

---

¹ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์, “การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณในภาคใต้,” ในประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราชชุดที่ 4 ปรีชา นุ่นสุข, บรรณาธิการ (นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2529), หน้า150.

เนื้อหาวรรณกรรมนิทานภาคใต้ ได้สะท้อนภาพบรรยากาศของการสวดอ่าน ทำให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น มีการพูดคุยการร่วมรับประทานอาหารและร่วมฟังนิทานวรรณกรรมนิทานแต่ละเรื่องมีเหตุการณ์ที่ให้ความรู้สึกสนุกสนาน ตื่นเต้น โศกเศร้า คละเคล้ากันไป มีการแทรกอารมณ์ขัน ตลอดจนมีเกร็ดความรู้ความเชื่อต่างๆ ผู้ฟังกับผู้สวดอ่านจะมีอารมณ์ร่วมไปกับเหตุการณ์นั้นๆ เช่นอารมณ์เศร้าสะเทือนใจ จากตอนที่พระโคบุตรจับได้ว่านางอำพันทำเสน่ห์ พระองค์โกรธแค้นมาก รับสั่งให้ประหารชีวิตนาง แต่มีผู้ทัดทานไว้ นางอำพันจึงถูกขับไล่ออกจากเมืองทั้งๆที่นางตั้งครรภ์ ต้องตระกะกำลำบากในป่าเพียงลำพัง

“ครั้นแล้วนางโฉมตรู เจ้าเสวยหมากพลู แล้วป้อนพู่ซา
เอนองลงนอน ถอดกลอนหรือร้อยไทย กอรเกี้ยวพัสตรา ในย่นาถังไหล
คิดถึงอนิดจา โอตัวกูอา ยินยาวเทาใด
บาทาแตกซ้า เป็นนำหนองไหล จชินเดินไปย ใดสักก็วัน
ถาตัวแมตาย รูปหล่ออรไท อันอยู่ในคัน
จพล้อยมร่นา ด้วยมารดาทั้ง ร้าวานารพัน โศกสันไปมา”
(เล่ม 2 หน้า 97)

ผู้ฟังนิทานที่เป็นบรรดาลุงป้าน้าอา และผู้สวดอ่าน ก็จะมีอารมณ์ร่วม สงสารตัวละคร “นางอำพัน” ที่ต้องพบกับความยากลำบาก

“ลางคนสวดใหม่ดี	นั่งเขี่ยไฉ่ไวไอดี
โคบุตรทำขบศรี	อำพันหนีจากปรางปรา
ขุนทองทูลขอโทษใด	โปรดเกล้าลูกบักษา
ด้วยนางทรงคันทมภา	จไหขาเสียฉันใด
ผู้ฟังนั่งร้องไห้	มือเขี่ยไฉ่น้ำตาไหล
เหน็ดุนาดขามไว	ตัวเราไสยก็เหมือนกัน”

(โคบุตร เล่ม 2 หน้า 80)

เมื่อถึงฉากต่อสู้ กวีก็จะพรรณนาภาพที่ดูเดือด และด้วยท่วงทำนองในการอ่านก็ทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์ร่วมไปกับเหตุการณ์ด้วย ดังในฉากที่กล่าวถึงวิทยากร 2 คนเข้าแก่งแย่งนางเกสรจนตัวตายทั้งคู่

จากลักษณะวงศ์ ฉบับคัดลอกของรัชมีดารา ทองพิจิตร

“ปากว่ามีอจับพระแสง	ฉายได้แกว่งขึ้นโดยหมาย
เหาะไลดโอดไป	หมายจะพันให้บรรลัย
ถึงไกลไล่พิฆาต	เสียงฉาดฉาดออกเป็นไฟ
ต่างมีฤทธิ์ไกร	ทั้งสองนายไม่หลบกัน
ข้างหนึ่งฟันเสียงฉับ	ข้างหนึ่งรับเอาไว้พลัน
เข้ารุกคลุกคลีกัน	ดั่งเง่งฉ่างกลางเวหน
จึงงังกำลังแรง	สองดาแดงไม่เข็ดขาม
ฟันแทงแสงแพลมแพลม	คือฟ้าผ่ามาฟาดสาย
เข้าซิดติดประมาท	เสียงฟันฟาดเฉ่งฉาดหาย
ถูกต้องทั้งสองนาย	หัวขาดตายหายลง”

ฉากต่อสู้นี้ให้ทั้งภาพและเสียง ผู้ฟังจึงมีอารมณ์ตื่นเต้น ราวได้เห็นภาพจริงๆ ประกอบกับผู้อ่านที่ต้องมีน้ำเสียง ลีลา ท่วงทำนองในการอ่าน ยิ่งสร้างความรู้สึกให้กับผู้ฟังมากขึ้น

นอกจากนี้ ความสนุกสนาน ฉากที่ทำให้ผู้ฟังนั่งอมยิ้ม หรือขบขันไปกับเรื่องราวของตัวละคร ก็เป็นสิ่งสำคัญที่กวีได้สอดแทรกเอาไว้ในเนื้อหา เพื่อให้ผู้อ่านเบื่อก่อนหน้านาย การฟังนิทานในที่ประชุมชน จึงต้องมีความหลากหลายของเนื้อเรื่องและอารมณ์ ดังตอนที่สิงห์ไกรภพกับจินดาพราหมณ์ ละเมิดคำสั่งของยักษ์พิณฑุมาล กินใบสรพยาจนร่างกายเป็นงู ทั้งสองเสียใจมาก กวีได้แทรกอารมณ์ขัน ว่าเมื่อยักษ์พิณฑุมาลกลับมาและรู้ความจริง นอกจากจะเข้าช่วยเหลือโดยให้ตีมน้ำมวกผาแล้ว ยังมีการเยาะเย้ยด้วยอารมณ์สนุกสนานว่า เมื่อกลายร่างเป็นงูแล้วก็น่าจะหางตัวเมียมาเป็นคู่

ลักษณะวงศ์ฉบับคัดลอกของมาลี คงทอง

“กลางยุเยาะเหล่านกุหมาน	พจไปยดงตาน
พบพานงูตเมียเอ้ามา	
(ซำรุด)	
ลูกณิมิหานจ้สู	ไหมไชยเชื่อง
สมสูกันใดทีไหญ	

เมื่อถึงฉากชมธรรมชาติ กวีก็พรรณนาด้วย สร้างจินตนาการให้กับผู้ฟัง จากสิ่งไหนภาพ
ตอนนี้ท้าวอินนุมาศ และนางจันนักษา ต้องเดินป่าด้วยความทุกข์ยาก แต่ก็ได้ธรรมชาติที่สวยงาม
งามช่วยปลอบประโลมจิตใจ ให้คลายความเหน็ดเหนื่อย

สิ่งไหนภาพ ฉบับคัดลอกของรัศมีดารา ทองพิจิตร ความว่า

“ทศโณสักกุนิน เจอรจอนร้อนบิณ จับไม้ไชหาง
ภรัตคู่เคลาคู่ อยุบ่นกิงยาง ซื่อไห้โฉมปราง ชมนางสักกุนี
นกแก้วจับแก้ว จรจาเสียงแจ้ว พาสาบักศรี
ปักโตโพพิน บินจับคีรี นกกรหินผินลี เวียนวนชลหิน
นกกัรหว่ากาเข้า ไทโยเจียนเสียบเจ้า เนินเนาพนาสิน
จับจับลับพี ไทโยล่อกร์เด็นดิน นกคหิตโผนผิน บินพอนร้อนเร
ยุงท่องท่องเดิน งามส่มช่มเกลสิน บินป่วยห้วนเห
ค้อยสบายคลายไสก พระพายพัดบัตเบ ซีนช่มสมค้ณ คลายร้อนผ่อนทรวัย”

เป็นประเพณีการอ่านถือเป็นกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม นอกเหนือจากความสุข
สนาน ยังมีส่วนสำคัญให้นิทานอยู่ในสังคมยาวนาน เพราะการสวดอ่านช่วยให้คนอ่านหนังสือไม่
ออกสามารถรู้เรื่องราวนิทานและจดจำนิทานเรื่องนั้นๆได้ ผู้ที่อ่านหนังสือออกก็สามารถฟัง
นิทานได้อย่างมีรรถรสมากขึ้น เพราะการสวดอ่านจะมีท่วงทำนองและลีลาต่างๆให้ฟัง

5.2 คุณค่าทางจริยธรรมและคติธรรม

นอกเหนือจากความสุขสนานเพลิดเพลินแล้ว วรรณกรรมนิทานนับว่าเป็นการสอน
ทางอ้อม นิทานได้สะท้อนภาพของบรรทัดฐานของคนในสังคม กวีผูกเรื่องราว โดยมีตัวละคร
เหตุการณ์ ผสมผสานกับความเชื่อและค่านิยมที่สังคมยึดถือให้การยอมรับ ผู้อ่านผู้ฟังจะได้แง่
คิดดีๆ วรรณกรรมนิทานจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ให้คติในการดำเนินชีวิต ตลอดจนแนว
ทางประพฤติตนของคนในสังคม

5.2.1 คำสอนสตรี

ว่าด้วยคำสอนสตรี หน้าที่สำคัญของสตรี ชาวไทยสมัยก่อนถือว่าสตรีต้องอยู่กับ
เหย้าเฝ้าเรือน ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ดังนั้นจึงนิยมให้ผู้หญิงมีความรู้เกี่ยวกับงานบ้านงาน
ฝีมือ หากสตรีใดไม่สนใจก็จะโดนตำหนิได้ อย่างในเรื่องโคบุตร นางมณีตอบแทนพระคุณที่พระ
โคบุตรช่วยเหลือตนจากยักษ์ด้วยการ

“ จะขอเป็นขา สืบไปขางหนา ตามแต่จะไซ
 บักเก็บเย็บฟูก ทอหูกปั่นไฟ ตามแต่จะไซ แทนคุณพียา”

หน้าที่ของสตรี ก็คือต้องดูแลปรนนิบัติบิดามารดา จากตอนที่ท้าวพรหมทัตพูดกับนางมณีสากร ทัดทานไม่ให้นางมณีสากรติดตามพระโคบุตรกับพระอรุณไปประพาสป่า ถึงหน้าที่ของลูกผู้หญิงที่ดีต้องดูแลบิดามารดาว่า

“ เกิดมาเป็นหญิง ไหมมีใครทิง บิดุรงชนนี
 ยากเย็นเป็นจะไนย อยู่ในปรางศรี ยาดิตตามพี่ ไปเลี้ยงลูกอา”

หน้าที่ของสตรีต่อสามี สตรีที่ดีต้องรักษนวลสงวนตัว มิเช่นนั้นจะถูกตำหนิได้ นางสุนนทีสั่งสอนนางแก้วกิริยาว่า

“ รักตัวสงวนตัว ฤาไปทังทั่วกลปา
 เป็นสตรียากนักหนา สอนอาตมาจำเริญศรี”

เมื่อออกเรือนไปก็ต้องเป็นภรรยาที่ดี ยกย่องเทิดทูนสามี ดูแลปรนนิบัติ เป็นแม่บ้านแม่เรือน สตรีที่ดีต้องมีสามีเดียว ซึ่งหน้าที่ของสตรีภาคใต้ในสมัยก่อนก็ไม่ต่างกับสตรีในท้องถิ่นอื่นๆ ดังในโคบุตร นางแก้วกิริยากล่าวยกย่องเทิดทูนพระพันธรั้งศรีสวามีว่าการจะหาสามีที่ดีพร้อมไม่ใช่เรื่องง่าย

“ เกิดเป็นกระสัตรี จักหาสามี ที่เป็นผู้ชาย
 สุดแสนลำบาก ยากที่หาไห เมนชิพวอดวาย จักหาผัวสอง
 เหมือนหนึ่งรูกษา งอกแต่พสุทา มากมายกายกอง
 จ้วงจันกริดหนา แก้วลายไมพลอง สังกินปนของ สำคันอันดี
 ยากที่จะหา จ้วงจันกริดสนา เลือกปาจะมี
 ไมขวิดไมขวาม ไมชาดไมดี เกล้ากระหมอมฉานนี้ ไมมิเจตนา”

นอกจากนี้เมื่อแต่งงานไปก็ต้องดูแลปรนนิบัติ และรู้จักฝากเนื้อตัวกับบิดามารดาของสามี จากตอนที่นางสุนนทีสั่งสอนนางแก้วกิริยาว่า

“พอผิวแลแมผิว	จงฝากตัวทานจงดี
ยามาทำท้วงที่	ทานนายหนีดีที่ไหน
เย็นซาเฝ้าฝ่ายหลัง	จงตรับโสดร้วงไว
จัตรันนุกิดไ	ร้วงไวโห่งดี”

5.2.2 คำสอนทางศาสนา

5.2.2.1 กรรม

คนเราจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกรกระทำของตน ชาวไทยภาคใต้สมัยก่อนมีความคิดว่า เมื่อเราทำอะไรไว้ก็จะได้รับสิ่งนั้นตอบแทน ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หากเราทำแต่สิ่งดี ชีวิตก็จะประสบความสำเร็จ ตรงกันข้ามหากทำไม่ดี ชีวิตก็จะพบกับความทุกข์² ทั้งนี้นับเป็นความเชื่อที่เตือนใจให้บุคคลมุ่งทำแต่ความดี

เหตุร้ายที่เกิดขึ้นกับชีวิต เป็นเพราะผลกรรมที่ได้สร้างสมไว้ตั้งแต่อดีตชาติและในชาตินี้ เพราะบางครั้ง ผลของกรรมชั่วจะคืนสนองโดยไม่ต้องรอชาติหน้า ในวรรณกรรมนิทานเรื่อง *สิงห์ไกรภพ* กล่าวถึงท้าวอินนุมาศและนางจันทน์กษา ทรงรับคงคาลัยบุตรโอรสลดมาเลี้ยงดูด้วยความรัก ครั้นคงคาลัยเติบโตใหญ่กลับคิดฆ่าพระองค์เพื่อขึ้นครองนครโกญจาแทน โดยไม่สนใจบาปกรรม ท้าวอินนุมาศทรงตกเตือนคงคาลัยโดยอ้างคำพระ เพราะพระองค์หวังดีด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่อยากให้คงคาลัยต้องได้รับผลกรรม

“ ยาช่าพ่อโหดาย	บาพจใดแก่เจ้าหนู
ล้างกำทำจูละ	หมุ่มมพบานท่านเสส้าน
อะวีจีหมีละลด	ยาคิดคัดไหผิดกรับวัน
ฟงภระทันยาหันหวน	ค้วนปลั่งจิตไนยอ่หนิดจา
จัตตุคามตตุคาม	ภลับนานท่นเสดสา
ข่ณิภระลูกอา	ฟงบิตดาयाฟู่นไฟย”

²กานดา ยานะวิมุติ, “ การศึกษาเจตคติของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณคดีไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2535), หน้า 85.

คงคล้ายไม่เชื่อคำเตือน ในที่สุดผลกรรมก็คืนสนอง เมื่อเหล่าบรรดาเสนาอำมาตย์ยึดนครโกฏจาตินสำเร็จ คงคล้ายต้องหนีตายออกจากเมือง ตกระกำลำบาก จึงสำนึกได้ว่าเป็นเพราะกรรมที่สร้างไว้นั่นเอง

“ ครวันโสภวิญญูโห   กำภูโตทำบิดฎา
ถึงเขคร้าวนิหนา   เวนเวร่ามาลองไพย”

ความเชื่อในเรื่องกรรมที่กระทำในอดีต ส่งผลให้เมื่อคนเราต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก ก็จะยอมรับในชะตากรรมแต่โดยดี ว่าคงเป็นเพราะกรรมที่ตนเองได้กระทำไว้ จึงต้องมารับผลของการกระทำ อย่างตอนที่พระลักษณวงศ์ เมื่อทรงทราบข่าวศพนางเกสรหายไป ทรงคร่ำครวญว่า

“นี่แน่เนื้อแท้กรรม   ฎุได้ทำตามมาทัน
ไม่อยู่สู้้อาสิญ   ดับชีวันเสียดีกว่า”

เมื่อนางเกสรพลัดพรากจากพระลักษณวงศ์ ก็เกี่ยวเนื่องกับกรรม

“หยุดยีนสะอื่นอ่อนน   เจ้ายกกรค้อนผาง
กรรมได้ทำแต่ก่อนปาง   ฎาพรากสัดวิให้พลัดกัน”

นางเกสรคิดว่าเป็นเพราะกรรมที่ทำได้ ชาติก่อนคงเคยพรากสัดวิให้จากกัน ชาตินี้จึงต้องพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก

ความเชื่อเรื่องกรรมสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ผู้ประกอบกรรมดี เมื่อตายไปก็จะเสวยสุขบนสวรรค์ ถ้าประกอบกรรมชั่วต้องชดใช้กรรมในนรก อย่างในลักษณวงศ์คำกาพย์ฉบับรัตมีดารา ทองพิจิตรว่า

“ตัวข้าพลัดมาไกล   เป็นหญิงไซริใครเลื่องลือ
ไม่คิดเกรงกลัวหรือ   ดายตกลงอวิจี
ไฟนรกเผาอกทรวง   ดิดกายชั่วร้องฎาผี
ยมบาลเอาหอกรี   แทงขึ้นไว้ปลายจิวใหญ่
หนามจิวยาวชาวปลอด   เสียบตลอดถึงดับไต
ทูลหัวจงกลัวภัย   พาฉันไปส่งสามี”

นางเกสรกล่าวกับวิทายาธว่า การลักพานางจากพระสวามีเป็นบาป ขอให้วิทายาธเกรงกลัวต่อผลกรรมที่ต้องตกนรกอเวจี ต้องปีนต้นไม้ และขอให้ให้นางคืนพระสวามี

อเนกกรรมดีก็เช่นเดียวกับกรรมชั่ว ผลบุญก็จะตอบสนอง ทั้งบุญที่กระทำในชาตินี้และอาจเป็นบุญที่สร้างสมไว้ในชาติที่แล้ว ตัวอย่างจากตอนที่นางอำพันกล่าวว่า นางแก้วกิริยาเคยทำบุญถวายพวงมาลัยแก่พระในชาติก่อน ชาตินี้ผลบุญส่งผลให้นางพบกับพระพันธรังศรี

“สีสะไพสายสวาด เจามีมรยาด สกุนชาติสูงส่ง
 แมหนาเอนดู ชินชูหัดทะยี่ ความรักษามี พยายามตามมา
 ชรอยชาติก่อนไกล ไตถวายมาลัย ดังต่อปราดถ้ำ
 จึงมาชาตินี้ ร่วมพิรมยา บุนแกลงแสงภา พานพบสบกัน”

(เล่ม 4 หน้า76)

การที่คนเราจะได้ในสิ่งที่ปรารถนา ก็ต้องเกี่ยวเนื่องกับบุญที่สร้างสมมาด้วยเช่นกัน ท้าวอินนุมาศกับนางจันนักษาไม่มีบุตรนั้นขึ้นอยู่กับบุญกุศลด้วย ความว่า

“กูสนั่นแลน่อง นังหมีต้องเหลยคู่เขิน
 ซาจ่งจ่เปน เห็นลูกรักเลาสักที “

ท้าวอินนุมาศกับนางจันนักษาทรงเชื่อว่าด้วยบุญกุศลที่ทั้งสองสร้างสมมา อีกไม่ช้าไม่นานจะต้องมีบุตรแน่นอน ซึ่งการทำบุญที่ปรากฏในนิทานเรื่องสิงห์ไกรภพจะเห็นว่าเป็นความนิยมในการทำบุญกับวัด เพื่อสืบต่อศาสนา จากตอนที่พระอินทร์เล็งทิพญาณ เห็นท้าวอินนุมาศกับนางจันนักษาประสบเคราะห์กรรม จึงเสด็จไปช่วยทั้งสองให้ปลอดภัย ความว่า

“คนโดยทิไหญ่หน่อ หล่อพุทรูปหฤาปลุกส์หลา
 ทอดพานทำสงงฆา กัภระจุหลานหฤาบัวดหลาน
 โปรดทาดหฤาโปรดสัต จะสร้างวิชหฤาทำทาน
 เอ่อผิดไหพิศดาน ส่งทิพยานลิ่งแลดู”

จะเห็นว่าเป็นบุญแบบชาวบ้าน การสร้างวัดอุทธรรม หล่อพระพุทธรูป สร้างศาลา การบวช ทำบุญทำทานเป็นสิ่งที่ดี บุญที่สร้างเพื่อสืบต่อศาสนา ย่อมได้รับอานิสงส์ผลบุญ

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าการสร้างบุญ ผู้กระทำจะได้รับผลบุญแล้วยังสามารถอุทิศส่วนบุญกุศล ส่งไปถึงผู้ล่วงลับได้ด้วย ในนิทานเรื่องลักษณวงศ์ พระลักษณวงศ์ ทรงตรวจหน้าแม่ไปถึงนางเกสร และขอให้พบนางทุกชาติไป ดังข้อความ

“โขนหุ่นละคร ให้เลิกกลับผอน มโนราชาตรี
 เครื่องการทั้งสี่ ถวายแก่พระสงฆ์
 ทำบุญให้ไป ตรวจน้ำแผ่ไฟ ไปถึงอนงค์
 ขอพบกัลยา โดยตั้งจำนง ชาตินี้ประจง ไปทุกชาติไป”

5.2.2.2 สังขาร

ทุกสิ่งล้วนเป็นไตรลักษณ์ทั้งสิ้น กล่าวคือมีลักษณะธรรมดาสามัญ 3 ประการ อันได้แก่ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน(อนิจจัง) ไม่คงสภาพ ไม่คงทนต่อการถูกบีบคั้น(ทุกขัง) และไม่มีตัวตนให้ยึดถือได้(อนัตตา)³ สังขารเป็นเรื่องไม่เที่ยง มนุษย์เราเกิดมาย่อมเป็นไปตามวัฏสงสาร มีเกิดแก่เจ็บตาย เป็นเรื่องธรรมดา ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในวรรณกรรมนิทานภาคใต้ได้แทรกความเชื่อลักษณะนี้ไว้ในหลายๆตอน เช่น

พระพันรังก์กล่าวกับนางแก้วกิริยา หลังจากทราบข่าวว่าท้าวหาจกรสิ้นใจว่า เกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดาตามมนุษย์ สังขารเป็นเรื่องไม่เที่ยง ไม่มีใครสามารถอยู่ค้ำฟ้าได้สร้างบุญมาแค่ไหน เมื่อถึงวาระ ก็ต้องเป็นไปตามกรรม สิ่งที่ควรทำคือการมีสติยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

“โอเจ้าดวงแก้ว สินวาดส่นหน้าแล้ว ยารำนักเลย
 บุรุดกระสัดรี พบพ่ินองอัย ไหมมีใครเหลือ ยินเปนแกนสาร
 ถึงเราสองนี้ รักตั้งชีวี คงจักวายปราน
 เจ้ายาโสกา เหล้ยหน้าดวงมาร ม้วยสินสังขาน แล้วไหมคืนมา
 สางมาเพียงนั้น ปาชนะนี้โงมงาม นองจักวอดวาย
 ถึงตัวพียา ไหมพันความตาย โอนุดสุดสาย รองไหไปโย
 (เล่ม3หน้า72)

ท่างกรดสุริยกาล ในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่เข้าใจโลก ทรงเตือนสติพระลักษณะวงศ์ เมื่อพระองค์รำครวญต่อการจากไปของนางเกสร ว่าเมื่อตายแล้วไม่อาจฟื้นคืน ต้องตัดว่าใจ มีสติทำในสิ่งที่ควรทำ

“อนัตตาไม่มาเที่ยงทัน พ่อยาโตกศัลย์
 หักจิตคิดมันแต่งการ
 เผาศพยุพยงนงคราญ ตรวจน้ำอริษฐาน
 แผ่ผลสินทานให้ไป

³ ภัทรพร สิริกาญจน, ความรู้พื้นฐานทางศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 37.

จงพ่อรอฟังบิทร   อันจักรำร้อง
 ฉันทเห็นมิเป็นผล
 ตายแล้วไหนจะมาคืนชนม์   เราท่านทุกคน
 วอดวายย่อมตายจากกัน”

ในเรื่องโคบุตร เนื้อเรื่องช่วงปลาย ท้าวมหาจักรเจ้าเมืองกระโดดกองไฟฆ่าตัวตาย นางสุนนทิมเหสีได้มอบราชสมบัติให้จักรนารายณ์โอรส ทรงสอนโอรสจักรนารายณ์ว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาโลก เมื่อตายไปก็ไม่อาจนำทรัพย์สมบัติติดตัวไปได้ นางซึ่งในสังกรรมข้อนี้ จึงละทางโลกเพื่อไปรักษาศีล

“มหาจักรกรุงยักษะ	ถึงภารามิทันนาน
ชมชอบมอบเมืองมาร	ใหญ่รักจักรร้าย
คิดถึงสังขารา	ครันเกิดว่าแล้วคงตาย
ลูกเมียทรับทั้งหลาย	ช่วยบ่อใดสักสิ่งอัน
หนีหนายฝ่ายสมบัติ	ถือความสัดบ่อเที่ยงธรรม
หมิดไต่ทำบาปอัน	ไหชีวิตท่ามร่นา”

(เล่ม4หน้า125)

ความเชื่อทางศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้ยึดมั่นอยู่ในความดี ละเว้นความชั่ว ประชาชนนิยมทำบุญ เพื่ออธิษฐานจะส่งผลถึงตนเองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาที่ผสมผสานระหว่างพุทธกับพราหมณ์ จึงมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ผนวกกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ว่ามีจริง มีส่วนควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมให้ไม่กล้าทำในสิ่งที่ไม่ดีหรือความชั่วร้ายได้ นับเป็นความเชื่อที่มีส่วนให้สังคมสงบสุข

นอกจากความเชื่อทางศาสนาจะทำให้คนเราไม่กล้าทำความชั่วแล้ว ก็ยังมีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ เทวดา ภูติผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ควบคุมไปกับคำสอนทางศาสนา อำนาจเหนือธรรมชาติสามารถบันดาลให้คนประสบความสุขสมหวัง เมื่อมีภัยถึงตัว ก็จะยึดเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจเป็นสิ่งเคารพบูชา ดังในลักษณะวงศ์ เป็นตอนที่นางเกสรไหว้เทพยดา คุณพระรัตนตรัย นางอิษฐาน ขอพรด้วยความสัจย์ที่จงรักภักดีกับพระลักษณะวงศ์ขอให้วิยาธรไม่อาจแตะต้องร่างกายนางได้

“ยกกรเข้าไหวครัน	เทพเทวัญชั้นไต้บัน
เทวาป่าไพรหงส์	จงเมตตาช่วยปราณี
อีกทั้งคุณพระพุท	ปิ่นมงกุฎยอดมลี
พระธรรมเจดคัมภีร์	คุณพระสงฆ์ทรงดริย
อีกทั้งคุณพระดา	พ่อจงมาช่วยคุ้มภัย
ความสัตย์ลูกตั้งใจ	พ่อจงมาช่วยคุ้มภัย
ทั้งหมื่นแปดพันคน	จงเข้าตลใจวิทยา
ถ้ามันเข้าใกล้มา	ให้ร้อนใจตั้งไฟผลาญ
แล้วปลอบวิทยา	รำพันรนาทุกประการ
อวดว่ามีฤทธิ์หาร	สักคนหลับใครจะนับถือ”

เมื่อท้าวอินนุมาศประสพชะตากรรม ก็อธิษฐานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ดังนี้

“ว่าแล้วท้าวปรกาด	เทวราชในยสังขวัน
ทุกห้องทุกช่องชั้น	เมตตาฉันสงทิพยาน
ขาใหม่ผิตสิงไโดย	ลูกจึงไทรยหมันจ่มลางผลาน
ภระยานากเจ้าบาดาน	ท่ร่ณีท่านเป็นตราขอ”

นอกจากนี้ยังนิยมบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นจากตอนที่นางอำพันทรงห้วงพระพันธรั้งศรีโอรสที่ทูลลาออกท่องเที่ยว โดยบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า

“สวนส้มอรเยาวะราชชลณี	ย่อกอรซูลี
จึงมีมีท่ทรุดสุนทอร	
สิทที่ศักหลักเมืองพระนคร	เทพไนยสิงขอร
(ขำรูด)	
หยอมหยาป่าไมพูเขา	เห้วถาลำเนา
พระณรายเสื่อเมืองเรืองศรี	
อินพรมยมยักจักกรี	เวศหนูโกษี
ทั้งกรุงภาลีเบืองบน	
เขินทาวสองจักขุยน	ลูกข่าจ่ร่ذن
แก้วทางกลางพ่นาไลย	

ยาไหม้เหตเพดสไฟ   กลับมาวันใด
 โขนล่คอรหุนมอรร้าถว้าย
 ย่ามีโรคันอันณราย   สัตรูทั้งหลาย
 แพพายกลัวอิดฤทที”

นางอำพันบนบานให้เทพยดา อารักษ์ มีพระหลักเมือง พระเสื่อเมือง พระอินทร์ พระพรหม พระยม พระนารายณ์ เจ้าป่าเจ้าเขา คุ่มครองให้พระพันธวังศรีเดินทางกลับสู่บ้านเมืองด้วยความปลอดภัย ถ้าได้ตามที่ปรารถนา นางจะแก้บนด้วยมหรสพ โขน ละคอน หุ่น และมอญรำ

5.2.3 คำสอนทั่วไป

เป็นคำสอนทั่วไปเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

5.2.3.1 เรื่องความเอื้อเฟื้อ ถ้าคนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน สังคมจะเต็มไปด้วยความสุข เมื่อเราช่วยเหลือเขา เมื่อถึงคราวเดือดร้อนก็จะมีคนยินดีที่จะช่วยเหลือเรา ความเอื้อเฟื้อเฟือแผ่ เป็นการแสดงถึงมิตรไมตรีต่อกัน คนในสังคมยอมให้การยกย่องในน้ำใจของผู้มีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้ทุกข์ยาก

ชาวไทยภาคใต้ เมื่อเห็นว่าคนอื่นมีความเดือดร้อนจะให้ความช่วยเหลือด้วยความจิตใจอันเอื้อเฟื้อ โดยไม่หวังผลตอบแทน แม้บุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม เมื่อมาถึงบ้านเรือนของตนก็จะช่วยเหลือ แบ่งปันข้าวปลาอาหารให้ด้วยความเต็มใจ⁴

สังคมชนบทเป็นสังคมที่มีไมตรีจิต เมื่อมีงานการอะไรก็จะช่วยเหลือกันเต็มที่ อย่างงานแต่งงาน งานบวช ชาวบ้านจะแสดงน้ำใจ เอาข้าวของมาช่วยเหลือตามกำลังที่จะช่วยได้

ใน*สิงห์ไกรภพ* ท้าวอินธุมาศและนางจันทิกษา เดินทางกลางป่าจนมาถึงบ้านนายพรานครอบครัวนายพรานก็ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มใจ ทั้งในเรื่องข้าวปลาอาหารและถ้าไม่มีที่ไปก็พักอาศัยกับตนได้

“ปรับทุกปรับ   อยู่หนีโหดนุก   ยาไปยเกลยหนา
 เขาปลาอาทาน   กานทิจพักสา   หมากพลูปุนยา   ผนผล่าอาจิน”

⁴กานดา ยานะวิมุติ, “การศึกษาเจตคติของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณคดีไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2531), หน้า 80.

เมื่อท้าวอินนุมาศไม่สามารถช่วยงานล่าสัตว์ได้จึงขอไปทำไร่ ครอบครัวยายพรานก็แสดงความมีน้ำใจให้อาหาร เครื่องมือทำกิน ยินดีช่วยเหลือทุกอย่าง ขอเพียงให้มีความซื่อตรง อย่าคดโกงเป็นพอ

“ เออซ้มนั้นนั่นแหลเงา	ขอบใจเลยเอาอินนา
รอยใหญ่ยูกานชา	ผนผ่หลามีอาจิน
กล้วยอ่อยนอยไปยหฤา	ขันมาซื้อขายกันหมิน
หมิงอยู่รักสากิน	ยาปลอกปลินลักของชาย
ฟังคำกุกเต็ดหนา	เขาแหลปลาจะสงไหย
อดสาทำหย่าไรย	ชื่อผ่าลายไหส็กผีน
นุงเหล่นเทียวเกี้ยวค้ำง	กุกหมิพรางเหล่งงามเซ็น
ครันหมิงอดสาชิน	ไหมยชิตรานทำกานกุก
กินอยากหมียากใจย	ชัดสิงโดยปอกไหวอู
ซาใหญ่ยมาจไปยสุ	กุกไปยส่งคงจโดยกาน
ว่ากลางทางภรานปา	อญิบมีตพรำจอบแหลชวาน
ผูกมัดเขาหมีนาน	ทงงเขาซานหม่อแหลแกง
เคยเกลือบลาเรือรัง	ไสยไปยหมังนังจัดแจง
คาดหาบเขาซ้มแขง	แดงแล้วญุกตั้งหัวกรไดย์”

5.2.3.2 ความกตัญญู

ความกตัญญูในสังคมไทยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก บุคคลใดไม่มีความกตัญญู ไม่รู้จักตอบแทนคุณจะถูกตำหนิได้ โดยเฉพาะบิดามารดา ครูอาจารย์ และบุคคลที่เคยช่วยเหลือตน ในโคบุตร เมื่อพระโคบุตรกลับมาถึงเมืองพาราณสี ก็ตอบแทนคุณให้กับนกสาธิตาที่เป็นสื่อรักให้พระองค์กับนางอำพัน ความว่า

“ ดรัตสังขุนบันจง	ทำกรงทองไหปักษา
เส็ดแล้วแก้วมุกดา	ไหวรดจंनाไสเครื่องทอง
แพเงินเปนกระดาน	ลาดหลังคามีหน้าลอง
พานเงินแลพานทอง	ทีไสของไหปักษา
แล้วจัดนางสาวศรี	รูปร่างมดียิสิบห้า
พืทักอยู่รักษา	ดูเข้าผลานามอาบกิน

คุมไพร่ได้ถึงร้อย	สงกลัยอ้อยเปนนิดจลิน
ขึ้นเฝ้าพระพูนิน	เป็นอาจินทุกราตรี
ทาวให้ชื้อปักษา	เรียกพระยาราชคปักษา
แต่นั้นพระพูนิน	ครองบุรีพิรารม”
	(เล่ม2หน้า22)

พระอาทิตย์รับสั่งให้พระโคบุตรรับนางราชสีห์มาเลี้ยงดูในวัง นางราชสีห์มีบุญคุณมาก เพราะได้เลี้ยงดูทั้งพระโคบุตรและพระพันนรังศรีโอรสมาในวัยเยาว์ จึงน้องระลึกถึงพระคุณและ ต้องไม่ลืมตอบแทนคุณ

“หนึ่งเส้านางไกรษรศรี	คุณท่านมากมี
ไฉไลยงพีทักรักษา	
จงรับเอาเจ้าเขามา	ไว้ในภารา
พีทักรักษาให้กิน”	

โดยเฉพาะบิดามารดาแล้วยังต้องมีความเคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอน การยินดีทำตามความประสงค์ของท่านก็นับว่ามีความกตัญญู พ่อแม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้กับบุตรธิดา ตามความเหมาะสม คู่ควรแก่ฐานะ ชาติตระกูล เพราะปรารถนาดีต้องการให้ลูกมีชีวิตคู่ที่มั่นคงและมีความสุข ถึงแม้จะกล่าวว่า “ปลุกเรือนตามผุ่ย จมิคูตามพอใจ” แต่โดยมากบุตรที่ดีมักยอมทำตามความประสงค์ ไม่ขัดใจ ดังตอนที่พระโคบุตรปรารถนาให้พระพันนรังศรีอภิเษกกับนางบุศมาลา เพราะทรงเห็นถึงความคู่ควร “พ่อแม่ดูแลจัดหาให้คู่ควร ลูกพญาตำไต่เหล่า ไหมค้วนมาประสมศรี” ทรงถามความสมัครใจของพระพันนรังศรีและนางบุศมาลา ทั้งสองก็ยินดีทำตามด้วยความเต็มใจ

“ สิงไต่คุณพอดรัด	ไหมขอขัดในหัตถ์ยี่
ตัวของพระลูกนี้	อุปประหมาคือซังทอง
นายซังหล่อตั้งใจ	ยังไหมเป็นรูปพันทอง
บิดุโรหรือโพทอง	ปองจะทำสังอันไต่
บันจงเปนวนงแหวน	แสนสับพันอันสุกใส
ตามพระพู่ใน	จะแกไขยอะนุกูล
ลูกไหมขัดทัดบิดดอน”	

5.2.3.3 การไม่ผูกพยาบาทจองเวร

เป็นคติธรรมหนึ่งสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดังคำกล่าวที่ว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” การให้อภัยยอมทำให้สังคมอยู่ด้วยความสุข ทำให้จิตใจไม่ขุ่นมัว เต็มไปด้วยความเคียดแค้น ผู้ที่รู้จักให้อภัย นับได้ว่าเป็นผู้มีจิตใจประเสริฐ ดังในโคบุตรตอนที่พระพันธรงศรีทำสงครามกับท้าวมหาจักร ท้าวมหาจักรพ่ายแพ้ จึงหนีความอภัยด้วยการกระโดดเข้ากองไฟฆ่าตัวตาย เมื่อพระพันธรงศรีได้อภิเษกกับนางบุศมาลาและนางแก้วกิริยา จึงทูลขอให้พระอาทิตย์ชุบชีวิตท้าวมหาจักร เพื่อไม่ให้เป็นการผูกพยาบาทต่อกัน ดังความว่า

“เหนทานถึงการมรณา   เหนดูหลารยา
วอนว่าไหาซาชุปสัน
ยาให้เปนเวรากัน   แดนี้เปนวัน
เปนลูกพอกันต่อไป”

5.2.3.4 ความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

เป็นคติคำสอนในการดำเนินชีวิตว่า เมื่อจะทำการใดต้องผ่านการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ มิเช่นนั้นอาจเกิดความเสียหายขึ้นได้ ดังตัวอย่างโคบุตรตอนที่นกสาธิตากทูลเตือนสติไม่ให้พระพันธรงศรีใจร้อนเข้าหานางแก้วกิริยา โดยยกโวหารเปรียบเทียบสุภาษิตว่า

“ครานั้นขุนทอง   ดอบวาพระนอง   ยาของหมองมุน
ซาๆเป็นการ   นานไปเหนคุณ   จใดเหมือนบุน   บุนแกลงซักมา”

(เล่ม 3 หน้า 59)

สุภาษิตเข้าเป็นการ นานเป็นคุณ เป็นข้อคิดให้พระพันธรงศรีรู้จักระมัดระวัง อย่าประมาท ข้อคิดจากคำเตือนสติของนกสาธิตากอีกตอนหนึ่งคือ

“ปักษาดอบว่าพูบาล   ยาคิดบุกราน
เอาหวานปลอบโยนโอนออน
เดกหนุ่มคิดจ้สมุปลานอน   ดูไหแฉกอร
ลุมดอนซอนไมไหลถึ
เร็วนักมักจักเสียที   นุเคราะห์จะดี
สมสอยพลอยหักยับไป
สินทุนสินทั้งกำไมรอย   ทังเนื้อหายไป

“นั่งใสให้ใครรองนอน” (เล่ม 3 หน้า 92)

ตรงกับสุภาษิตว่า “เนื้อไม่ได้กิน หนังไม่ได้รองนอน เอากระดูกมาแขวนคอ” เพื่อเตือนสติพระพันธรงศรีให้มีความยั้งคิด รู้จักอดทนอดกลั้น มิเช่นนั้นความเสียหายใหญ่หลวงอาจตามมาได้

5.3 คุณค่าด้านการศึกษา

การเล่าเรียนในสมัยก่อนนั้น เมื่อผู้เรียนจำตัวพยัญชนะและสระได้แล้ว ก็มีการสอนให้ประสมสระและสะกดพยัญชนะมาตรา กน กง กก กบ กต ฯลฯ เพื่อการฝึกอ่านได้คล่องจึงสอนอ่านนิทานในสมุดข่อย ซึ่งเรียกว่าหนังสือบุด

โคบุตร ฉบับคัดลอกของเมอร คูหา บอกจุดมุ่งหมายในการแต่งว่า

“สร้างเรื่องพระโคบุตร ไว้ในพระศาสนา
เพื่อจะให้สามรุต ทายกสวดอ่าน”

นอกจากการนำหนังสือบุดมาใช้สวดอ่านตามบ้านเรือนเพื่อความบันเทิงแล้ว หนังสือบุดยังนับเป็นแบบเรียนนฝึกอ่านในสมัยก่อน

สมัยก่อนผู้ชายมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนมากกว่าผู้หญิง โดยศึกษาที่วัด ผู้ที่สอนวิชาความรู้เป็นพระภิกษุ ผู้ชายมักบวชเรียนที่วัดศึกษาจนจบเปรียญ ในโคบุตรช่วงปลายกล่าวถึงพี่เลี้ยงของพระพันธรงศรีว่า

“น้องอาหารูโหม ว่าพี่ชายเปนนักเรียน
ฝังรูว่าเป็นปะเหรียน เรียนตอมาอาจารย์

ผู้ที่มีการศึกษามากจะได้ทำงานตำแหน่งสำคัญ โดยเฉพาะรับราชการเป็นเสมียน ไม่ต้องทำงานหนัก ลำบากเหมือนผู้ไม่มีการศึกษา ในนิทานภาคใต้เรื่องทุดตะ กวีกล่าวออกตัวว่า ถึงแม้ตนจะมีความรู้ อ่านออกเขียนได้ แต่ก็สู้คนที่มีความรู้ที่รับราชการเป็นเสมียนไม่ได้ เพราะเสมียนย่อมชำนาญการเขียน เขียนได้ถูกต้องแน่นอน ดังความว่า

กลับหน้าปลายเถิดคิ้วบัวคลี่   อย่างินทาพี่ว่าเขียนไม่เป็น
หน้าปลายแลน้องของพี่เอ๋ย   ไม่เคยเขียน
ตัวของพี่ไซ้เหมียน   เขียนพอได้ให้เขาด่า ⁵

⁵ศุภวรรณ สอนสังข์ ปวีรรต, ทุดตะ (สุราษฎร์ธานี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2532), หน้า 78.

มีคำกล่าวไว้ว่า “ เด็กเรียนหนังสือวัดเขียนหนังสือสวย” ทั้งนี้เป็นเพราะพระท่านสั่งให้
หัดเขียนหัดคัดลายมืออย่างหนัก เพราะคนสมัยก่อนถือว่าใครเขียนหนังสืองามต่อไปจะได้
ทำงานดี ได้เป็นเสมียน ทำงานมีหน้ามีตา ดังมีคำกลอนกล่าวไว้ 2 บทคือ

“ ถ้าผู้ใดอยากจะได้เป็นเสมียน	จงหัดเขียนหนังสือไทยให้นักหนา
จงหมั่นเพียรเขียนจัดคัดให้มาก	เขียนจนกากดินสอเท่ากอขาม
ถ้าผู้ใดอยากจะได้เป็นเสมียน	จงหัดเขียนหนังสือไทยให้ใจหาย
จงหมั่นดูแลให้แคตตาย	จึงได้ชื่อเป็นเสมียนเพราะเขียนงาม” ⁶

ในนิทานเรื่อง *สิงห์ไกรภพ* ก็กล่าวถึงค่านิยมในการทำงานเสมียนว่าเป็นงานที่สบายและมีเกียรติ เมื่อท้าวอินนุมาศตกยากต้องไปอาศัยกระท่อมท้ายไร่นายพราน และต้องทำไร่นา จึงลำบาก เพราะท้าวอินนุมาศถนัดแต่งานที่สบาย มีเกียรติอย่างเสมียนมากกว่า

“ ขุดดินฟันไม้ น่องหาเคยไหม การไรگانนา
ถ่าจขับจเขียน ฝ่ายเสมียนพือา หนัดมือขางฝา ตัวขาเจนใจย”

จะเห็นว่าการศึกษาศึกษาสมัยก่อนยังอยู่ในวงจำกัด ผู้ที่โอกาสเล่าเรียนมีส่วนน้อยดังนั้นผู้ที่มีการศึกษา ผ่านการบวชเรียน ฝึกหัดอ่านเขียนได้ โดยมีวัดเป็นสถานที่เล่าเรียนและมีพระเป็นผู้สอน ดังนั้นผู้ที่มีการศึกษาจึงได้รับการยกย่องนับถือ มีหน้ามีตาในสังคม

ชาวไทยภาคใต้สมัยก่อนจะให้ความนับถือแก่ราชการ ว่าเป็นผู้มีเกียรติ ดังนั้นจึงเกิดค่านิยมที่จะศึกษาหาความรู้ เพื่อจะได้มีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ เมื่อศึกษาจบก็จะมุ่งหน้าเข้ารับราชการมากกว่าไปประกอบอาชีพอื่น⁷

วัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากตัวบทวรรณกรรม จะเห็นว่านิทานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการศึกษาล่าเรียน ผู้ที่ศึกษาล่าเรียนจะใช้หนังสือบุดเพื่อให้อ่านหนังสือคล่อง

หนังสือที่ใช้หัดเขียนเรียนอ่านกันในครั้งโบราณมีเรื่อง *พระรถเมรี จันทโครพ เต่าทอง สุวรรณศิลป์ หอยสังข์ โคบุตร ประถมมาลา จินตามณี ลักษณะวงศ์ สุนิษย์ลข* สมัยก่อนตามวัดต่างๆ จะมีสมุดข่อยจำนวนมากวางซ้อนกันเป็นปึกใหญ่ หรือเป็นตู้ที่เตี้ยซึ่งมักแต่งเป็นเรื่อง

⁶ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, “การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณในภาคใต้” ในประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราชชุดที่ ๔ ปริษา นุ่นสุข, บรรณาธิการ (นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2529), หน้า 145.

⁷ กานดา ยานะวิมุติ, “การศึกษาเจตคติของชาวไทยที่มีต่อค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น,” หน้า 33.

นิทาน ชาวบ้านเรียกกันว่า “หนังสือสวด” เพราะใช้เป็นหนังสือสวดหัดอ่านหนังสือไทยให้คล้อง ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพราะสมัยก่อนยังไม่มีตำราเรียน เวลาครูอาจารย์สอนหนังสือก็จะบอกให้ไป หยิบหนังสือสวดเหล่านี้มาอ่านเป็นตำราเรียนนั่นเอง อาจจะทำให้เลือกอ่านเป็นตอนๆก็ได้ จึงได้ เรียกกันว่า “ซักสวด”คือเลือกสวดเป็นตอนๆเพื่อให้อ่านคล้อง สามารถอ่านท่อนที่ยากๆได้ ใครที่ อ่านหนังสือสวดได้คล้องและถูกต้องดีแล้ว เขาจะเรียกคนนั้นว่า “สวดหนังสือซบแล้ว”⁸

5.4 คุณค่าด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ

การนำเรื่องราวนิทานมาเป็นบทในวรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ เช่นเพลงกล่อมเด็ก บท แหล่ต่าง ๆ มหรสพอย่างหนังตะลุง ลิเกป่า มักนำวรรณกรรมนิทานมาใช้แสดง โดยไม่คำนึงถึง รายละเอียดมากนัก โครงเรื่องคงเดิม มีการเพิ่มเติมหรือตัดรายละเอียดออกบ้าง อย่างในหนัง ตะลุงจะเพิ่มตัวละครตลก ซึ่งเป็นตัวยืนโรงอยู่แล้ว

ในการแสดงหนังตะลุง หลังจากเล่นบทตั้งนามเมืองแล้ว หนังตะลุงจะดำเนินเรื่องไปตาม นิยายที่นำมาแสดง สำหรับเรื่องที่นำมาแสดง เดิมทีเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมาเล่นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆซึ่งผูกเรื่องขึ้นเองบ้าง ได้จากชาดกบ้าง เช่นลักษณวงศ์ โคบุตร หอยสังข์ พระรถเสน แก้ว หน้าม้า ไคควี(เสือโค) และนางแดงอ่อน เป็นต้น⁹

มหรสพอย่างโนรา เรื่องที่นำมาเล่นส่วนใหญ่เป็นเรื่องจากวรรณคดีไทย เช่น เรื่องพระ สุทนต์โนราห์ สังข์ศิลป์ชัย ลักษณะวงศ์ พระรถเมรี หรือนางสิบสอง ไกรทอง หรือชาละวัน เป็นต้น รวมเรื่องที่ปรากฏได้ 12เรื่อง ภายหลังได้นำเรื่องทั้ง12เป็นเรื่องยืน เป็นเรื่องโบราณเป็นบทเล่น เพื่อแก้บน หรือเล่นโนราโรงครู เรียกกันว่า”บทสิบสอง”¹⁰

โนราจะเล่นบทสิบสองหน้าศาลโรงครูเพื่อแก้บน การทำบทสิบสองจะนำวรรณกรรม นิทานมาทำบทเรื่องละสั้นๆ ครบสิบสองเรื่องตามแบบแผนประเพณีการเล่นโรงครูแต่โบราณ บทที่ทำมีเรื่อง นางมโนห์รา พระรถ นางเมรี ลักษณะวงศ์ โคบุตร ดาราวงศ์ พระอภัยมณี สังข์ทอง จันโครบ สีนราช สังข์ศิลป์ชัย นางยมกลืน และเรื่องนายไกรกับชาละวัน ตัวอย่างบทสิบสอง โดย ชุนอุปถัมภ์นรากร และนายยก ช่วยพูนชู ที่กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานสุนทรภู่ถึง 3 เรื่อง แสดง

⁸ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์, “การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณภาคใต้ “ ในประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช ชุดที่ 4, หน้า132.

⁹ ปรีชา นุ่นสุข, หนังตะลุง พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา), หน้า 35.

¹⁰ ภิญญู จิตต์ธรรม, “โนรากับเศรษฐกิจและสังคมนครศรีธรรมราช,” ในประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช ชุดที่ 4, ปรีชา นุ่นสุข, บรรณาธิการ (นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช, 2529)

ให้เห็นถึงความนิยมและความสำคัญ เพราะมีการนำมาเป็นบทเพื่อใช้กำกับในโนราซึ่งเป็นมหรสพที่มีชื่อเสียงของภาคใต้

“จะกล่าวถึงเกสรค่อนระคาย	พี่ไม่พาน้องไปเข(ซี้)ชิงช้า
ลักษณะวงศ์หลงเพื่อละเมอพิมพ์	นั่งรำพระคาถา
ตั้งแต่วันนี่ยาได้เข้ามา(เจรจา)	พระเจ้าตาเขามาอยู่ไม่ดูดี
พระโคบุตรสุดเพื่อละเมอฝัน	เรียกอำพันนี้แน่มเหลสี
พระเยื้องย่องออกจากบ้านนางมุนี	พระพุมิผวาเที่ยวคว่ำไขว่
.....	
ศรีสุวรรณผันพักร์ซึกชว่น	ทรมสงวนเกศราพางอน
น่านแล้วทำไหรพี่ไม่มี	น่านแล้วไม่ได้มาดูแม่ดวงสมร” ¹¹

วรรณกรรมนิทานนับได้ว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น นิทานนับเป็นวัตถุดิบของคนทั้งสังคม เป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลาย ในพิธีกรรมต่างๆ มักจะมีบทแหล่งที่นำเนื้อเรื่องบางตอนจากวรรณกรรมนิทานมาแต่งเป็นเรื่องราว ดังเช่น

บทแหล่งทำขวัญบ่าวสาว(สำนวน 2) ในพิธีแต่งงาน หมอขวัญจะกล่าวบรรยายการแกะสลักบายศรีว่า

“แกะเป็นเรื่องพระอภัย เมื่อพะวงหลงไหล นางละเวงยุพา เย็นเข้าเข้าประคอง ด้วยน้องบ่มิคลา ลืมพระอนุชา บุตรกราด้องใจ แกะเป็นนางละเวงวัน แสนกระสันภายใน สมจิตคิดไว้ เรื่องการไฟรี แกะเป็นพระสมุทรรแสนสุดโสภา รู้ว่าบิดามาพะวงหลงไหล เพราะด้วยนางละเวงคิดทำเพลงพระอภัย แกะเป็นดาหลาน ให้รำคาญทั้งใน เศร้าสลดใจไปทั้งไพร่นาย แกะเป็นสุดสาคร เร้าร้อนโหยให้ ชลนัยไหลพราย มิได้วายเวลา”¹²

จากการศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีคุณค่าหลายประการ ทั้งคุณค่าให้อารมณ์ความเพลิดเพลิน คุณค่าด้านจริยธรรมและคติธรรม คุณค่าด้านการศึกษา และคุณค่าด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ นับว่าเป็นคุณค่าที่สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นใต้ ได้เป็นอย่างดี

¹¹ ภิญโญ จิตต์ธรรม, โนรา(คติชาวบ้านอันดับ11), พิมพ์ครั้งที่ 2. (สงขลา: วิทยาลัยครูสงขลา, 2519), หน้า 58.

¹² อุดม หนูทอง รวบรวม, วรรณกรรมคำสดุดีและแหล่งทำขวัญของภาคใต้, (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2524), หน้า 143.